

Завдяки своїй плідній праці, у 1910 р. В.Г. Гриневецький був запрошений для участі у роботі з'їзду діячів, що займалися побудовою і застосуванням двигунів внутрішнього згорання. На цьому заході, представлені різні винаходи, які виконали російські інженери: функціонуючі на електростанціях дизель-мотори, судна з дизельними двигунами, забезпечення електричного освітлення в Санкт-Петербурзі від дизельних електростанцій.

Про організацію цього з'їзду в Росії було сказано у повідомленні секретаря бюро з'їзду В.В. Средніцького, інженера фабрики Ясюнінських Володимирської губернії: *«Думка про особливе для російської промисловості значення двигунів внутрішнього згорання, високий ступінь розвитку цієї галузі машинобудування та широке застосування їх у нас ... – всі ці міркування зумовили ідею про проведення з'їзду»*. У роботі з'їзду взяли участь 194 вчених. Серед них були найвизначніші російські та іноземні фахівці в науці про двигуни внутрішнього згорання. У їх рядах був і В.Г. Гриневецький, який правильно оцінив значення тяги тепловоза для залізниць і накреслив шляхи конструювання тепловозів.

Кузьменко Н. О.

НТУ «ХПІ»

ОДИН З АСПЕКТІВ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВЦІВ ХАРКІВСЬКОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Одним із аспектів міжнародної діяльності вчених Харківського політехнічного інституту (ХПІ), зокрема науково-педагогічного складу кафедри «Основи радіотехніки», є участь у Міжнародному геофізичному році (МГР) 1957–1958 рр. У великій кількості публікацій, присвячених МГР, практично не згадується про участь харківських науковців. Мета статті – розкрити внесок науковців ХПІ в світові дослідження верхніх шарів атмосфери.

Перші дослідження іоносфери на кафедрі «Основи радіотехніки» ХПІ були розпочаті в 1952 р. під керівництвом С. Я. Брауде. З метою таких досліджень створена іоносферна станція, розроблена методика вимірювань і розпочато будівництво польової лабораторії в с. Савинці Харківської області. До робіт залучено практично весь науково-педагогічний склад кафедри, а також аспірантів, інженерів і студентів. А з 23 червня 1954 р. розпочалися регулярні чисельні дослідження різних фізичних процесів у іоносфері. З 1955 р. за ініціативою Б. Л. Кашеєва розпочалося вивчення метеорних явищ радіолокаційним методом. Це були новаторські дослідження, оскільки радіоастрономія, як окрема галузь науки, тільки-но починала розвиватися.

До початку МГР в ХПІ вже мали досвід досліджень як іоносфери, так і метеорів. Результати робіт за цими напрямками, виконані в Харкові, були високо оцінені науковими установами як в Україні, так і в СРСР. Це дозволило науковому колективу кафедри «Основи радіотехніки» ХПІ стати одним із провідних і бути залученим до робіт за програмою МГР.

Підготовка до МГР розпочалася восени 1956 р. Була створена робоча група на чолі з Б. Л. Кашеєвим. Проведена плідна робота зі створення сучасних на той

час і унікальних установок: напівавтоматичної іоносферної станції, вітрової стійки, поляриметру та радіолокаційного комплексу метеорних досліджень. Будівництво Савинської польової лабораторії було завершено на весні 1957 р., а 1 липня 1957 р. розпочалися регулярні спостереження за програмою МГР.

Дослідження виконувалися за однією загальною проблемою «Дослідження процесів у верхніх шарах атмосфери» та проводилися в двох напрямках: дослідження іоносфери та радіолокаційні спостереження метеорів. До програми спостережень входили дослідження неоднорідностей, регулярних і нерегулярних рухів в іоносфері, метеорної активності, природи її появи, часу існування та впливу на рівень іонізації іоносфери та короткохвильовий радіозв'язок.

Завдяки багатогранним дослідженням іоносфери та метеорних явищ отримана низка фундаментальних результатів. Здобутки харків'ян за програмою МГР були висвітлені в доповіді на п'ятій Генеральній асамблеї Спеціального комітету МГР, де здобули високу оцінку вітчизняних і зарубіжних учених. За відгуками комітету МГР та Астрономічної ради СРСР роботи, проведені в ХПІ, стали провідними в галузі метеорної радіолокації.

Отже, висока оцінка робіт, виконаних колективом кафедри «Основи радіотехніки» ХПІ за програмою МГР, стала поштовхом для подальшого розвитку наукової школи метеорної радіолокації Б. Л. Кашеєва та іоносферних досліджень під керівництвом В. І. Тарана в Харкові.

Ляшуга І. Ю.
НТУ «ХПІ»

РОДИНА АКАДЕМІКА О.О. ПОТЕБНІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

Відоме в Україні прізвище Потебня для всіх асоціюється з діяльністю українського вченого Олександра Опанасовича. Український мовознавець, літературознавець, філософ першим у вітчизняній науці підійшов до вирішення питання зв'язку мови й мислення. Менше відомо про наукову діяльність родини О. О. Потебні. У Олександра Опанасовича було два сини, старший син Олександр Олександрович, електротехнік за фахом, фундатор сибірської електротехнічної школи, засновник напряму електротехнічної тяги в Харкові та молодший Андрій Олександрович – видатний український міколог та фітопатолог. Мета статті – узагальнення наукової літератури щодо діяльності родини академіка О. О. Потебні.

Олександр Олександрович Потебня, учень професора П. П. Копняєва, один з п'яти перших випускників електротехнічної спеціальності Харківського технологічного інституту (ХТІ). У 1902 р. його було запрошено на посаду ординарного професора кафедри електротехніки Томського технологічного інституту (ТТІ), де він став організатором електротехнічної лабораторії і керівником електротехнічної спеціальності. Протягом усього перебування у ТТІ